

СОЦІОАДАПТАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ ІМІДЖТВОРЕННЯ СТУДЕНТА-ПЕРЕСЕЛЕНЦЯ

А Розглянуті проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені студенти у новому університетському середовищі, розкритий зміст адаптації студента-переселенця у новому колективі з позицій взаємовпливу цих двох суб'єктів. Представлені приклади тренінгів та коуч-питань для формування позитивного іміджу студента як ефективного фактору його адаптації до нового університетського середовища.

Ключові слова: внутрішньо переміщені студенти, адаптація, університетське середовище, імідж, іміджетворення, тренінг, коуч-питання.

Актуальність проблеми. Унаслідок складних соціально-політичних обставин останніх кількох років в Україні з'явилися великі потоки людей, які були змушені залишити місця свого постійного проживання та переселитися до інших регіонів нашої держави. В офіційних документах таких вимушених внутрішніх переселенців прийнято означати як «внутрішньо переміщені особи» (internally displaced persons). За визначенням у «Керівних принципах з питань про переміщених осіб всередині країни» Організації Об'єднаних Націй до внутрішньо переміщених осіб відносяться окремі особи, чи групи осіб, які були змушені залишити свої помешкання, або місця постійного проживання в результаті, або, щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або спричинених діяльністю людини лих, чи техногенних катастроф, і які не перетнули міжнародно-визнаних державних кордонів [10].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За даними Міністерства соціальної політики станом на 6 червня 2016 року, в Україні взято на облік 1785740 внутрішньо переміщених осіб, із них майже 1 млн. 100 тис. – жінки, 700 тис. – чоловіки [8].

Серед вимушених переселенців, зрозуміло, представлені різні соціальних, вікових, гендерних категорій. Чималу частку серед переселенців займають студенти. Тут треба розмежувати дві підкатегорії: студентство, що переїхало зі своїм вишем – викладачами, одногрупниками, адміністрацією; студенти, які виїжджали поодинокі чи разом зі своїми сім'ями, та змушені знаходити місця продовження навчання відповідно до нового місця проживання.

Щодо перших, наведемо деяку офіційну статистику, зокрема, протягом двох років із зони АТО і Криму було переміщено 28 навчальних закладів, серед яких 18 ВНЗ. Кількість студентів переміщених ВНЗ становить понад 40 тис. осіб, а навчальний процес забезпечують 3,4 тис. науково-педагогічних працівників. Цей процес ще не завершено, і вже у 2016 р. до переміщених навчальних закладів приєднався Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, який повинен почати набір студентів у Києві [3, с. 7].

Друга ж підкатегорія, на нашу думку, є вразливішою та потребує особливої уваги з боку нового оточення в середовищі вишу. Кожен переселенець має потребу в матеріальній, фінансовій, соціально-педагогічній і психологічній допомозі та підтримці. Стрес, пов'язаний із позбавленням домівки, відсутністю стабільності та звичного стану речей, втратою годувальників, друзів, родичів, батьків, позбавлення їхньої турботи і любові, негативно впливає на особистість.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Особливо гостро сприймають цю ситуацію

молоді люди, повні амбіцій й енергії – з одного боку, і водночас безпорадні у вирі раптових негараздів і незрозумілого майбутнього. Скрутне становище призводить до відчуття дискомфорту, зниження активності та самооцінки, підвищення тривожності, агресивності, виникнення негативного ставлення до інших людей. За таких обставин важливо забезпечити сприятливі умови для максимально легкої та швидкої адаптації студента-переселенця до нового університетського середовища.

Мета статті – розглянути проблеми, з якими стикаються внутрішньо переміщені студенти, та розкрити значення і методи формування позитивного іміджу в процесі їхньої адаптації до нового університетського середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Адаптацію як необхідну умову соціалізації людини розглядають М. Лукашевич, А. Мудрик, С. Пальчевський. Труднощі, що впливають на процес адаптації до нового середовища, окреслювали О. Прудська, А. Андреева, С. Гапонова, Ю. Бохонкова. Проблемі адаптації студентів до навчання в умовах вищого навчального закладу приділено увагу у працях таких учених, як Т. Алмазова, Ю. Бохонкова, Н. Герасимова, Н. Жигайло, О. Кочерук.

Поняття адаптації можна розглядати як процес пристосування індивіда до нових умов, входження до нового соціального середовища, засвоєння норм такого середовища та вироблення нової моделі поведінки.

У соціально-педагогічній літературі розглядають такі форми адаптації студентів у ВНЗ: формальна – пізнавально-інформаційне пристосування до нового оточення, структури вищої школи, змісту навчання в ній, її традицій, своїх обов'язків; дидактична – проблема підготовки до нових форм і методів навчальної роботи у ВНЗ; соціально-психологічна (суспільна) – процес внутрішньої інтеграції (об'єднання) групи студентів та інтеграцію цієї групи зі студентським оточенням в цілому. Основною функцією адаптації при цьому є прийняття індивідуумом норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії, які в ньому склалися, формальних і неформальних зв'язків [4, с. 34].

У контексті досліджуваної проблеми нас цікавлять усі три форми, оскільки студент-переселенець, як мінімум, проходить усі традиційні шаблї адаптації першокурсника до університетського середовища, долає всі труднощі і, як максимум, стикається з інститутом уже сформованого колективу, комплексом його усталених традицій і цінностей, не говорячи вже про психологічні та соціально-економічні проблеми саме цієї категорії студентів.

В. Семиченко запропонувала концепцію системного розгляду процесу адаптації, в основі якої покладено ідею щодо залежності ефективності процесу адаптації людини від інтеграційних тенденцій особистості. Таким

чином, загальний процес адаптації – це складне явище, яке має певну структуру, складається із багатьох відносно незалежних процесів. Кожен із них обслуговує певну систему відносин, які виникають у людини з відповідною системою, і в сукупності з ними та відповідними зв'язками складає певний структурний компонент [11].

На думку автора, кожен структурний компонент процесу адаптації є в свою чергу системою, яка включає: а) об'єктивне явище і його умови (так звані зовнішні умови); б) відносини, що виникають у людини, яка адаптується з відповідним явищем (ставлення, відносини, зв'язки); в) індивідуальні особливості самої людини, що відповідають чи не відповідають вимогам (внутрішні умови або власні ресурси людини) [11, с. 121].

Внутрішньо переміщений студент як суб'єкт міжособистісної і професійної взаємодії в новому університетському середовищі виступає активною ланкою у взаємозв'язках різного напрямку та рівня (студент-переселенець – нові одногрупники, студент – куратор, студент – викладач, студент – адміністрація, студент – осередки самоврядування тощо).

Так, Л. Марісова виділяє 7 видів малих соціальних груп, в одній або в декількох із яких перебуває за період навчання студент. Серед них: студентська академічна група; студентські наукові гуртки; студентські групи, існування яких зумовлене формою організації позанавчального виховного процесу та громадсько-політичної й організаторської активності молоді; трудові студентські групи; групи художньої самодіяльності та спортивні команди; побутові малі групи; студентські групи, які виникають несанкціоновано на основі особистих симпатій [5].

Злагоджена та цілеспрямована діяльність усіх суб'єктів взаємодії в університетському середовищі та комплекс відповідних організаційно-педагогічних умов здатні, на нашу думку, позитивно вплинути на особистість студента-переселенця з метою його успішної адаптації в умовах нового університетського середовища.

Результативність злагодженої роботи всіх суб'єктів взаємодії в університетському середовищі у напрямку адаптації внутрішньо переміщених студентів пояснюється психологами через високий потенціал впливу будь-якого колективу на особистість.

Б. Фурманець переконує, що під впливом умов університетського життя і побуту у студентів як особистостей активно формується сукупність індивідуальних психологічних властивостей: спрямованість, характер, темперамент і здібності. Студент як особистість у процесі навчання визначає себе насамперед через свої усвідомлені дії, вчинки, переконання, погляди, належність до певної групи [12, с. 26].

Погоджуючись із ученим щодо впливу оточення на внутрішні особливості особистості та їх зовнішні прояви, дозволимо собі стверджувати про двонаправленість указанного процесу, а саме вплив індивідуальних особливостей і поведінки особистості на характер сприйняття її у колективі. Ці особливості і поведінка формують своєрідний образ людини у колективі, її імідж.

Нині імідж визначається у міжгалузевому контексті як ефективна форма свідомої чи позасвідомої передачі і сприйняття інформації про найрізноманітніші об'єкти: осіб і колективи, речі й організації, що спрощує та при правильному застосуванні можливостей категорії іміджу гармонізує сферу соціальної комунікації. Імідж має здатність концентровано передавати та формувати враження про його носія, акцентуючи бажані для нього якості й характеристики.

Дослідженню специфіки іміджу вчителя присвячені роботи Л. Мітіної, яка виділила у його структурі зовнішні, професуальні і внутрішні компоненти [6].

Фахівець-культуролог Н. Барна пропонує структуру особистісного іміджу, у якій провідні компоненти розташовані в напрямі від зовнішніх мінливих проявів до внутрішніх стабільних якостей: зовнішній вигляд (портретні характеристики); іміджева символіка; соціально-рольові характеристики; індивідуально-особистісні властивості [1, с. 132–133].

У світлі професійної іміджології О. Пенькова відмічає, що імідж виконує конкретні функції, насамперед – функцію психологічного захисту, що надає фахівцю, можливість приховати певні особисті недоліки, позбутися тривожності, оптимізувати свою поведінку для забезпечення максимального позитивного впливу на інших. Іншою, не менш важливою, є функція соціального тренінгу, що дозволяє педагогу здійснювати корекцію власної поведінки та адаптуватися до соціальних умов. Окремо можна виділити і функцію символічного впізнання, що забезпечує колегам зручність у спілкуванні, а для інших членів суспільства є стимулом для обміну та отримання інформації, що стосується питань навчання і виховання [9, с. 47].

Екстраполюючи результати наукових пошуків В. Бондаренко та С. Москалянової [2; 7] з питань формування іміджу представниками різних професій на нашу проблематику, виділяємо принципи формування іміджу студента-переселенця у новому університетському середовищі, а саме: пріоритетності ціннісних орієнтирів, внутрішньої свободи особистості, гармонійності іміджу, акцентування індивідуальності носія іміджу, опори на саморозвиток особистості, довіри, постійної підтримки позитивного іміджу у студентів-переселенців передбачає формування потреби в соціалізації та постійному прагненні до особистісного і професійного самовираження у новому середовищі.

Один зі шляхів реалізації вказаних принципів формування іміджу студента-переселенця та організаційно-педагогічних умов адаптації внутрішньо переміщених студентів до нового університетського середовища нами вбачається у проведенні низки тренінгів і коуч-зустрічей за участю всіх суб'єктів взаємодії у ВНЗ.

До прикладу, пропонуємо тренінг «Формування іміджу особистості як соціоадаптаційного фактору», націленого на формування у студентів адекватної самооцінки, встановленню доброзичливих взаємовідносин у новому колективі через можливість оцінювати один одного не за якоюсь рисою, а з точки зору неповторного іміджу особистості, її індивідуальності, через виявлення через імідж унікальних (властивих їй більшою мірою, ніж іншим) рис характеру та інших особливостей.

Тема: «Формування іміджу особистості як соціоадаптаційного фактору»

Цільова група: студенти-переселенці, внутрішньо переміщені особи інших вікових і соціальних категорій, викладачі-переселенці, представники адміністрації, самоврядування, викладачі та студенти ВНЗ, який приймає переселенців тощо.

Мета тренінгу: формування навичок управління власним іміджем як фактором успішної соціальної адаптації у новому освітньому середовищі.

Орієнтовна програма: Роль іміджу в сучасних умовах. Закони формування іміджу. Імідж особистості. Основні іміджеві характеристики студента. Складові імідж-білдінгу. Умови адаптації у новому університетському середовищі. Соціальні та психологічні складнощі адаптації

внутрішньо переміщеної особи.

Основні вправи, що застосовувалися для соціалізованого іміджетворення студентів-переселенців: «Я скажу», «Комплімент», «Подарунок», «Поведінка в конфлікті та його розв'язання», «Хто мені подобається і хто не подобається», Вправа «Відлуння», «Чи потрібна мені емпатія?», «Солідарність, або Амеба».

Окрім вправ, нами підібрано комплекс спеціальних коуч-запитань для організації взаємодії та налагодження внутрішнього діалогу зі студентом-переселенцем із метою супроводу при реалізації його індивідуальної траєкторії формування іміджу у новому університетському середовищі.

Питання розділено за блоками:

1. Постановка цілей. (Чого Ви бажаєте досягнути у новому середовищі? Що є пріоритетним для Вас у новому колективі? У який часовий проміжок Ви хочете домогтися бажаного? Яким буде результат майбутньої адаптації у новому колективі? Як Ви бачите свій успіх адаптації у новому колективі? Чи достатньо Ви контролюєте свою мету, чи вмієте впливати на неї? Чого б Ви хотіли досягти в найближчому майбутньому і як?).

2. Усвідомлення реальності. (Що відбувається зараз? (Що, де, коли, хто, скільки, як часто?). Якщо вашу мету вважати за 100%, у якій точці від 0 до 100 перебуваєте ви зараз? Що потрібно додати до існуючої ситуації, щоб на 20% наблизитися до 100? Від чого на даний момент залежить подальший розвиток подій? На що саме, як і в якій мірі впливає особисто Ви? Хто ще впливає на ситуацію?, Які побоювання Ви відчуваєте, опинившись у новому соціальному середовищі? Кого ще зачіпає те, що відбувається з Вами (прямо чи побічно?).

Створення та пошук ресурсів (Що Ви можете зробити, і які можливі перешкоди? Від чого залежить реалізація найцінніших варіантів? Що в описаному Вами є причиною, що – наслідком, а що існує або відбувається незалежно один від одного?).

Що потрібно зробити (Які дії Ви обираєте? Що Вам і в якій послідовності потрібно робити для реалізації наміченого? Хто ще повинен знати про Ваші плани? Яка Вам необхідна підтримка? Як Ви можете оцінити вашу впевненість у виконанні наміченого (від 1 до 10)?, Як ми можемо допомогти Вам, підтримати? Що можна зроби-

ти, щоб наблизитися до оцінки 10?, На яку підтримку Ви потребуєте і від кого? Є якісь питання, про які б Ви хотіли б поговорити?).

Зворотній зв'язок і моніторинг (Що ще, на Вашу думку, вимагає додаткового уточнення? Які існують варіанти? Яким чином наше спілкування допоможе Вам?).

Висновки. Тренінги та коучі як методи активної інтеракції сприяють налагодженню доброзичливих стосунків у його учасників, допомагають зрозуміти приховані потреби особистості, викликають взаємоприхильність і взаєморозуміння. Тому такі методи вбачаємо як ефективні у процесі соціоадаптаційного іміджетворення студента-переселенця. При цьому важливо врівноважити найзначущі соціально-педагогічні чинники, моделювати образ кінцевого результату з оцінкою його досягнення та можливість коректування адаптаційного процесу.

Перспективи подальших наукових пошуків убачаємо в практичній реалізації комплексу тренінгових вправ і перевірки ефективності адаптації внутрішньо переміщених студентів.

Список використаних джерел

1. Барна, Н. В. Іміджологія : навч. посіб. для дист. навч. / Н. В. Барна ; за наук. ред. В. М. Бобика. – Київ : Університет «Україна», 2007. – 217 с.
2. Бондаренко, В. І. Формування іміджу майбутнього вчителя у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті / В. І. Бондаренко // Проблеми освіти : наук. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОНМС України. – Київ, 2013. – Випуск 75. – С. 231–235.
3. Загіров, М. Деякі аспекти розв'язання проблем внутрішньо переміщених осіб / РЕЗОНАНС / Бюлетень матеріалів, підготовлених на базі аналізу оперативної інформації електронних видань / Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі» № 39 (16 червня 2016 р.). – С. 5–10.
4. Левківська, Г. П. Адаптація першокурсників в умовах вищого закладу освіти : навч. посіб. / Г. П. Левківська, В. Є. Сорочинська, В. С. Штифурак. – Київ : Либідь, 2001. – 128 с.
5. Марисова, Л. И. О мотивационно-потребностной основе общения / Л. И. Марисова. – Берлин, 1978. – 236 с.
6. Митина, Л. М. Психология профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – Москва : Флинта, 1998. – 276 с.
7. Москалянова, С. А. Формирование профессионального имиджа будущего социального педагога [Рукопись] : дисс. ... канд. пед. наук / С. А. Маскалянова. – Москва, 2005. – 203 с.
8. Офіційний сайт Мінсоцполітики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=189926&cat_id=107177.
9. Пенькова, О. Проблема іміджу: соціокультурний і психолого-педагогічний аспекти / О. Пенькова // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С. 47–48.
10. Руководящие принципы по вопросу о перемещении лиц внутри страны / Экономический и социальный Совет ООН (ЭКОСОС), 22 июля 1998. – E/CN.4/1998/53/Add.2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.refworld.org.ru/docid/50b345932.html>.
11. Семиченко, В. А. Психология деятельности / В. А. Семиченко. – Киев : Издатель А. Н. Ешке, 2002. – 248 с.
12. Фурманець, Б. І. Про психологічний алгоритм аналізу особистісних особливостей студентів як майбутніх фахівців / Б. І. Фурманець // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2011. – № 4. – С. 25–35.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу : 01.11.2016

Беляева Н. В. Социоадаптационный контекст создания имиджа студента-переселенца.

А Рассмотрены проблемы, с которыми сталкиваются внутренне перемещенные студенты в новой университетской среде, раскрыто содержание адаптации студента-переселенца в новом коллективе с позиций взаимного влияния этих двух субъектов. Представлены примеры тренингов и коуч-вопросов для формирования положительного имиджа студента как эффективного фактора его адаптации к новой университетской среде.

Ключевые слова: внутренне перемещенные студенты, адаптация, университетская среда, имидж, создание имиджа, тренинг, коуч-вопросы.

Beliaeva N. V. Socioadaptational context of creating an student- immigrant image.

С The article deals with the problems of internally students-migrants in the new university environment, adapting the content of an immigrant-student in the new group. Examples of training and coach-questions for creating a positive image of the student as an effective factor in his adaptation to the new university environment is considered.

Key words: internally migrant students, adaptation, university environment, image, image-building, training, coach-question.